

**Kurgu ile Gerçek Arasında Alman Oryantalizmi, Remzi Avcı,
Ketebe Yayınları, İstanbul, 2021, 372 Sayfa, ISBN: 978-625-
7587-49-5.**

Oryantalizm, Doğu ve Yunan Kilisesi üyeleri için kullanıldığı 1683 yılından günümüze gelinceye kadar tanım ve mahiyet açısından pek çok değişime uğramıştır. 1691’de Doğu dillerini bilen manasında kullanılan oryantalizm İngiliz sömürüsü altındaki Hindistan’da Hintçe eğitimi savunanları tanımlamıştır. XIX. yüzyıla gelindiğinde Ortadoğu ve Kuzey Afrika’yı resmedenler de bu tanıma almaya hak kazanmıştır. Yazar, bu tanımlamalar içerisinde belki en geniş fakat bir o kadar da gayretli bir amaçsallığı gerektirecek bir tanımlama yapar ve kavramı “Doğu’yla ilgilenen onu tartışmaya açan bilimsel bir disiplindir.” şeklinde ifade eder (Avcı, 2021: 18). Tanımın “Doğu’yla ilgilenen” kısmındaki flu çember filoloji, tarih, kültür, edebiyat, sanat, coğrafya felsefe, din ve dinler tarihi gibi çok geniş bir yelpazeyi içine alırken “onu tartışmaya açan bilimsel bir disiplin” ifadesiyle ancak ciddi ve metodik bir çalışmanın oryantalizm kapsamına alınabileceğini söyleyerek çizgiyi netleştirir ve böylece tanımının sınırlarını belirginleştirir.

Doğu karşısında konumlandırılan ve bu bağlamda kendini tanımlayan Batı, XIX. yüzyıla geldiğinde coğrafi keşifleri, reformu ve rönesansı tecrübe etmişti. Artık Batı, Doğu’yu tanımaya ve bir sonraki adım olan dünyaya kendi istediği düzeni vermek için onu Avrupalılaştırmaya hazırды. Doktora tez çalışmasının bir ürünü olan kitapta Avcı, oryantalizmin siyasallaşma sürecini, Alman oryantalistlerden Becker ve Hartmann’ın şahsında ele almış ve dönemin Alman politikasının merkeze aldığı Osmanlı toplum ve siyaseti üzerinden izaha çalışmıştır. Bu kitabın temel savunusu, tüm bu tarihsel olay örgüsü içinde bilimin, iktidarın hizmetinde araçsallaştırılabilirliğidir. XIX. yüzyıl dünyasında bu işi meşru kılmak için bilim ve tekniğe ihtiyaç vardı ve bunu Batı’ya sağlayacak olan araç oryantalizmdi. Yazar, oryantalizmin bilim ve tekniği nasıl sağlayacağıyla ilgilenmez. Bu durumu peşinen kabul eder ve Alman oryantalizminin oryantalizm içerisindeki yerini tespiti ve önemini ortaya koymaya çalışır. Avcı, bunu yaparken iki Alman oryantalist olan Carl Heinrich Becker ve Martin Hartmann üzerinden yapmakla birlikte eser salt biyografik bir çalışma değildir. Eser Becker ve Hartmann özelinde Alman oryantalizminin atılımını anlatırken bu hareketin çağın ruhundan etkilendiği minvalleri tespit eder ve oryantalizme katkısını gözler önüne serer. Son olarak oryantalizmdeki bu dönüşümün Osmanlı’daki tesirlerini aktarır.

Yazar, 2011’de Technische Universität Darmstadt’ta yüksek lisansını tamamladıktan sonra Artuklu Üniversitesi’nde 2018 yılında doktora tezini vermiştir. Aynı yıl Justus-Liebig-Universität Gießen’de misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Hâlâ Artuklu Üniversite’sinde görev yapmaktadır. Doktora tez

çalışmasının bir ürünü olan kitapta Avcı, oryantlizmin siyasallaşma sürecini, Alman oryantliztlerden Becker ve Hartmann'ın şahsında ele almış ve dönemin Alman politikasının merkeze aldığı Osmanlı toplum ve siyaseti üzerinden izaha çalışmıştır. Bu kitabın temel savunusu tüm bu tarihsel olay örgüsü içinde bilimin iktidarın hizmetinde araçsallaştırılabilirliğidir.

Disiplinler arası tartışılmaz bir alan olan Oryantalizmin pek çok sosyal bilimle iç içe geçmiş durumu bu konuda yapılan çalışmaların da çok perspektifli ve katmanlı bir hal almasına neden olmaktadır. Avcı'nın bu çok perspektifli ve katmanlı yapıyı bütünlüklü bir şekilde ortaya koyması, oryantlizmi tanımlama çabalarıyla başlayan ve Panislamizm başlığıyla sonuca bağlanan eseri ilk kez eline alan okur için çok mümkün görünmeyebilir. Ancak eserin sonuna gelindiğinde oryantlizmin diğer disiplinlerle girgin yapısının, Alman oryantlizmi özelinde incelenen tarih aralığında nasıl yerli yerine oturduğu görülecektir.

Kitap, bir önsöz, giriş, sekiz bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır. Eserde izah edilmeye çalışılan durumda bilimin siyasallaştığı XIX. yüzyıl dünya konjonktürü resmin birinci katmanını oluşturur. İkinci katmanda Alman oryantlizmi durur. Dönemin politik, ekonomik, akademik ruhundan etkilenen Alman oryantlizminin içine giren siyasallaşmış bilim, Almanya'dan oryantlizmin siyasallaşması olarak çıkar. Böylece çağının dünyasından etkilenen Alman oryantlizmi çağını etkileyen bir konuma gelir. Üçüncü katman, Backer ve Hartmann'a aittir. Son katmanda ise eserin bu iki kahramanın düşün dünyasından Osmanlı toplum ve siyaseti merkeze alınarak Almanların oryantlizme kattıkları ideolojik boyut resmedilmiştir.

Giriş bölümünde Avcı, benzerlik ve farklılıklarının analizini yaptığı mukayeseli bir tarih metodu izlemiş ve literatür bilgisi için ayrı bir başlık açmıştır. Alana dair kaynakları Alman oryantlizmi ve Backer- Hartmann üzerine yapılan çalışmalar olarak iki kısımda ele almıştır. Eserin kütüphane malzemelerinin dışında Backer ile Hartmann'ın mektuplarının da içinde bulunduğu arşiv vesikalarıyla işlenmiş olması dikkat çekmektedir. Bu vesikalarla kitapta ilk iş olarak Almanlar için Doğu'nun sınırlarının nereler olduğu çizilmeye çalışılmıştır.

Yazar, girişte oryantlizminin ne zaman başladığı gibi tartışmalara yer verir. Haçlı seferleriyle vahşetin ender örneklerini ortaya koyan Hristiyanlar İslam'ı çok da iyi karşılamamışlardı. Onu tanımlamak için de tanımaya ihtiyaçları vardı ve bu Doğu'ya dair yapılacak çalışmaların başlangıcını teşkil ediyordu. Haçlı seferleri boyunca Kutsal toprak Kudüs'ü kirleten Müslümanların bedel olarak canlarını almayı Tanrı'nın hoşnutluğunu kazanmaya bir vesile sayan Hristiyanlar, nedense sonrasında Müslümanların kurtarılmaya muhtaç olduklarına kanaat getirdiler ve misyonerlik faaliyetleri başlattılar. Böylece oryantlizmin bağlantı kurduğu ilk alan misyonerlik oldu. Oryantalizmin iki koldan ilerlediğini ifade eden Avcı, birincisi İncil'in daha iyi anlaşılması için yapılan misyonerlik faaliyetleri kapsamında Sami dillerini öğrenme üzerinden giden linguistik yol ikincisini de İslam'ın cerh edilmesi üzerinden ilerleyen polemikçi yol olarak gösterir. XI ve XII.

Yüzyıla gelindiğinde İslam dünyasıyla yapılan alışverişler bu defa oryantalizm-ticaret bağlantısını bize verir (Avcı, 2021: 43). Bu ticaret yollarında elbette kültürler ve medeniyetlerde taşınmıştır.

Avcı, Alman oryantalizminin başlangıcını XV. Yüzyıla götürür. Reform hareketleri çerçevesinde İncil'in incelenmesi bu hareketleri hızlandırır. Bu yüzyıl ve takip eden yüzyılda Osmanlı Devleti'nin en ihtişamlı olduğu dönemlerde Müslüman ve Türk kavramları birbirini karşılar bir hal almış bu da oryantalist çalışmaların Osmanlı üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu çalışmalar için Osmanlı ülkesine gelen araştırmacılar evlerine dönerken heybelerinde pek çok Şark metinleriyle döndüler. İlk Kur'an-ı Kerim ve Sadi Şirazi'nin Gülistan çevirileri Avrupa'ya ulaştı. Haçlı seferleriyle düşman İslam ve düşman Müslüman algısı ile Hristiyanlığın Doğu'da doğmuş olması fikri Alman oryantalizmi ile teoloji arasında bağ kurar. XVIII. Yüzyılda Johann Jacops Reiske'nin ortaya çıkmasıyla oryantalizm- teoloji arasındaki bağ zayıflar ve bu defa Oryantalizm ve bilim arasındaki bağ kuvvetlenmeye başlar. Bu durum Alman oryantalist çömezlerini Fransız Silvester de Sacy'nin kapısına götürmüş ve Doğu dilleri üzerine çalışmaları Almanya'ya taşımıştır. Oryantalist tarihçi Josep von Hammer-Pursgtall teolojik olmayan ilk dergi "*Fundgruben des Orients*"i (Doğunun Kaynakları) yayınlarak oryantalizm çalışmaları teolojiden ayırmaya çalışanlar içinde zirveye oturmuştur. Derginin mottosu olan "Doğu da Batı da Allah'ındır." ayetini mezar taşında da görüyor olmamız onu İslam'a karşı önyargısız olduğu ve bu akademik yaklaşımla daha doğru veriler elde edeceği kanaatini verir (Avcı, 2021: 53). Teoloji ile bağlarını zayıflatan Alman oryantalizmi bu defa Doğu'nun kültür ve medeniyetine yönelmiş ve bu durum romantizm ile oryantalizmin yollarını kesiştirmiştir. Doğu'nun romantize edilmesi Herder ile başlamış ve ardıllarıyla devam ettirilmiştir. Bu da edebi eserler ve dergilerle Doğunun mistik ve hayali kapılarını Alman halkına açmıştır. Böylece Hammer'in kurucusu olduğu modern oryantalizm, dernekler ve dergiler ile çok daha geniş kitlelere hitap eder bir hal almıştır.

Genelde kısa bir oryantalizm tarihi özelde Alman oryantalizmi tarihi bölümü olan birinci bölümde, oryantalizmin süreç içerisinde hangi alanlarla temasa geçtiği çok net belirtilmiştir. Bu bölüme yakından bakıldığında oryantalizm- İslam polemikçileri, oryantalizm- filoloji, siyasal oryantalizm, oryantalizm- ticaret, oryantalizm- akademi, oryantalizm- emperyalizm, oryantalizm- jurnalcilik bağlantıları görülmektedir. Tüm bu bağlantılarla oryantalizmin ne kadar çok yollardan akabildiğini ve geçtiği her yerden de kendisine bir renk kattığını görmekteyiz.

Birinci bölümde Becker ve Hartmann'ın biyografileri ele alınmıştır. Burada yazarın yapmaya çalıştığı bu iki ismin salt yaşam öyküsünü vermek değildir. Onların yaşamlarındaki köşe taşlarını ve dönemeç noktalarını tespit etmek ve asıl soru olan "Doğu üzerine yapılan bir araştırmayla elde edilen bilgi nasıl siyasetin bir aracına dönüşebilir?" sorusuna cevap aramaktır (Avcı, 2021: 77). 1876

Frankfurt doğumlu olan Backer oryantalist-filoloji bağlantısını güçlü bir şekilde hissettiğimiz bir doktora teziyle Heidelberg'den mezun olmuştur. Doktora sonrası gündelik Arapça ve Farsça eğitimi almıştır. Mısır, Osmanlı ve Sudan seyahatleri Becker'ı İslam'ı sosyokültürel olarak da anlamaya yöneltmiştir. İslam'ın günümüze etkilerini incelerken yaşadığı çağın sömürge siyaseti onu sömürge politikasına uygun bir oryantalist haline getirmiştir. “Ben bir ilim adamıyım ve ne olursa olsun sürekli böyle kalmaya çaba gösterdim fakat beni pratiğe çeken güçlü bir cereyan var içimde.” sözleriyle çok samimi görünse de sömürge-oryantalizm bağlamından vazgeçmeyeceğini de ortaya koymuştur (Avcı, 2021: 81). Mektubunda dediği gibi oryantalist ile akademik yanından sömürgeci politikası ile de pratik yanından vazgeçmemiştir.

Oryantalist Martin Hartmann, babasının yolundan giderek teoloji eğitimine başlamıştı. Aksilik o ki 1870-71 Fransız-Alman Savaşı nedeniyle eğitimini yarıda bırakmıştır. Savaş sonrasında Leipzig'de Doğu dilleri uzmanı Fleischer'dan icazet almıştır. Önce Edirne'ye gelen Hartmann, 1876'da İstanbul Alman konsolosluğunda mütercimlik yapmıştır. Böylece din adamı ve filolog olan Hartmann diploması ve politika ile temasa geçmiştir. Beyrut'taki dragomanlık görevinden 1887'de ayrılmış bundan sonra Berlin'de Arapça hocası olarak çalışmıştır. Çok geçmeden Arapça öğreticiliğinde aranan isimlerden olmuştur. Burada Müslüman Asya halkları üzerine antropolojik ve sosyokültürel başlıklı dersler de vermiştir. 1892-93'te gerçekleştirdiği Türkistan seyahati onu Osmanlı hariciyesinin Türkistan konusunda danıştığı bir uzman yapmıştır. Hartmann Rusça ve Çince de öğrenmiştir. Ancak ömrünü vermiş olduğu tüm bu çalışmalar onun için bir araçtır. Asıl amacı “Doğunun sosyal yaşamı ve yaşayan Doğuyu keşfetmektir.” (Avcı, 2021: 88) “Becker'e göre Hartmann Almanya'da kendi döneminde devletin siyasi gelişmeleri ve modern doğunun sosyokültürel durumu hakkında yazabilen ilk oryantalisttir.” (Avcı, 2021: 89). Becker'inde dediği gibi Hartmann'nın oryantalistliğe getirdiği yeni soluk gündelik hayatta somut karşılığı olan bir alan olmasıdır. Hartmann yaşadığı çağda kullanamayacağı bir bilgiden hoşlanmamaktadır. Bu faydacı bilim anlayışı onu siyasetten uzak kalamayışına sebeptir. “Hayatın anlamı bizim için doğudaki ekonomik ve siyasi çıkarlarımızın beslenmesidir.” ifadesiyle makyevelist anlayışını ortaya koymuştur. Hartmann tarih anlayışında da August Comte'nin pozitivist tarih yazımını savunur. Böylece bir toplumu tanımak ve nüfuz edebilmek için gerekli olan üç unsur Hartmann'ın düşün dünyasında tamamlanır; tarih, inanç ve hukuk. Baba mesleği olan din adamlığı yolunu izleyerek inancın toplum üzerinde ne derece etkili ve toplumu şekillendirici yapısını görmüştür. İstanbul ve Beyrut deneyimi (konuya dair şahsi okumalarını hiç hesaba katmasak dahi) devlet kademesinde bulunan biri olarak hukukun topluma etkilerini gözlemlemesine imkân vermiştir. Son olarak tarih anlayışında dönemin sömürgeci ruhundan etkilenerek materyalist olmayı tercih etmiştir. Bu üç ayağın onu taşıdığı üst tabla Alman siyasetine ve çıkarlarına faydalı olabilecek gündelik hayata uygulanabilecek pratik bilgilerdir. Tüm bu kitabı ve pratik bilgiler onun oryantalist çalışmaları içerisindeki durağan İslam yerine

modern İslam'a ağırlık vererek İslam Bilimleri Araştırma Derneği'ni kurmasına etki etmiştir. Hartmann çalışmalarını zaman içerisinde İslam dünyası ve Osmanlı üzerine kaydırmıştır. Hartmann'ı özel kılan bir diğer unsur da çalışma alanı içerisindeki kurmuş olduğu özel dostluklardır.

“Kurumlar” başlıklı ikinci bölümde bahsedilen 1800'lerin sonu ve 1900'ler, oryantalizm ve sömürgecilik bağını kurumların beslediği bir evredir. Yine üniversite ve üniversite dışı kurumlar aracılığıyla sömürgecilik meşrulaştırılmıştır. Bu bölüm oryantalizmin içerisine dahil edilmesi gereken çok fazla argüman barındırmakla birlikte Alman oryantalizminde kitap bağlamında açılımı sağlayan kilit bölümlerden bir tanesidir. Öyle ki bu bölümde ele alınan enstitüler, dernekler ve özellikle dergiler, oryantalizm çalışmalarını pek çok perspektiften değerlendirebileceğimiz veriler sunar. Kitabın başından beri heyecan uyandıran konulardan bir tanesi olan Becker ve Hartmann'ın mektuplaştığı ve dostluk kurduğu Türk edebiyatçı, düşünür ve bürokratların isimlerini okur bu bölümde bulacaktır.

Kitabın kahramanları Backer ve Hartmann'ın buluştukları ortak nokta bilimlerinin Alman siyasetinde uygulanabilir pratik bir hale gelmesidir. Bunun dergiler vasıtasıyla yapıldığı görülmektedir. Okur bu bölümün sonuna geldiğinde Cemil Meriç'in şu satırlarını anımsayacaktır:

Geçen asrın Fransa'sını resmi diplomatlardan çok bu dergi tanıtmış dünyaya. Revue des Deux Mondes'un iki ayağı var, diyor bir yazar: Edebiyat ve politika; politika sağ ayağı. Filhakika kendini şöyle tanıtıyordu dergi ilk sayfasında: 'Çağımız gerçeklere yönelen bir çağ. Politika müspet bir ilim. Nazariyeden usandık. Başka ülkelerde neler olup bittiğini araştıralım. Onların tecrübelerinden faydalanalım.' Buloz derginin penceresini bütün dünyaya açar. Politika alanında kalem oynatanlar Fransa'nın en tanınmış diplomatlarıdır. Dergide tarihimize ışık tutacak çok değerli makaleler var (Meriç, 2017: 105).

Alman öğrencilerinin Fransız Sacy'ye gittiklerini hatırlayacak olursak Meriç'in bu sözlerinin Alman dergileri için de geçerli olduğu kabul edilebilir.

Üçüncü bölümde “Oryantalizm ve İslam” başlığı yer alır. Doğu'yu anlamaya çalışan Batı'nın hayali bir Doğu algısı çizme çabası bu hayali Doğu'yu doğrulayacak örnekler bulma gayreti ve son olarak Doğu üzerinde kalem oynatma iştiyacı vardır. Yazar, Backer ve Hartmann'ın Doğu'yu sadece akademik bir metin olarak görmediklerini ifade etmiştir, ayrıca onların İslam'ı, Osmanlı toplumunu daha özeldede Türkleri, Arapları, Kürtleri hangi yöntem ve kültürel kalıplarla temsil ettiklerini tartışmıştır (Avcı, 2021: 135).

Becker ve Hartmann her ne kadar Doğu'yu oryantalist geleneğin etkisinde kalarak olumsuzlasalar ve gerçeklikten uzak bir şekilde ifade etseler de ikisinin bulunduğu ortak noktalardan birisi de İslam'ın gelişebileceğini kabul etmeleridir. Gelişimi gerçekleştirebilmek için önce hayali Doğularında geri kalmışlığı

kanıtlayacak örnekler bulmaları gerekiyordu, ki bu onlar için zor olmadı. Sonrasında bu iki isim, Avrupalı olmanın verdiği bilim ve gelişmişlik ile Doğu'nun kurtuluşu için reçete yazmaktan da Doğu'yu mahrum bırakmadılar. Avcı, bu bölümde Hıristiyanlık, Yahudilik, Helenizm ve İslamiyet arasındaki geçişkenliklerden bahsettiği gibi oryantalistlerin birbirinin metinleri arasındaki fikri geçişkenlikten de bahsetmektedir.

“Osmanlı'yı Hayal Etmek: Bir Metin Olarak Ötekinin Temsili” ve “Jön Türkler” başlıkları altında yazar odak noktası olarak Osmanlı'yı alır. Burada Osmanlı'nın gerilemiş döneminden itibaren kaybettiği topraklardaki Müslüman halkın, başta Anadolu olmak üzere Osmanlı'nın elinde kalan topraklara göçü oryantalist çalışmaların yoğunlaştığı coğrafyalar olmuştur. Becker ve Hartmann'ın Doğu'nun sınırlarını çizme çabaları çok net sonuçlar vermez. Öyle ki Doğu, Müslüman, Arap, Farsî, Türk gibi kavramlar, bölgedeki siyasi varlıkların sınırlarının değişmesi yahut ortadan kalkıp yerine başka siyasi varlıkların kurulması Doğu'nun sınırlarını belirlemede oryantalistleri zorlayan bir durumdur. Ancak Osmanlı'nın gerilemiş evresinden yıkılışa kadar oryantalizm için Doğu, Osmanlı ve Türk kavramlarıyla eşdeğer bir kullanıma tabi tutulmuştur. Alman oryantalizminin bu dönemlerde Osmanlı'ya bu denli eğilmesinin sebepleri de dünya savaşına giden süreçte Osmanlı'nın Alman çıkarlarında işe yarar bir konumda durmasıdır. Osmanlı, Alman siyaseti için zaman zaman umut verici bir araç olmakla birlikte bazen de “Jön Türkler tamamen başarısız oldular!” (Avcı, 2021: 226) diyecek kadar kurtarılamaz bir vaziyet almıştır.

Sonuçtan bir önceki bölüm “Panislamizm” başlığı oryantalizm çalışmalarının da nihai gayelerine ulaşma başlığıdır. Yukarıda bahsedildiği gibi son adım kendi dışındaki dünyayı kendine benzetme çalışmasının Osmanlı'da yankı bulmuş halidir. Kavramsal olarak ilk defa Arminius Vambery tarafından kullanılmış olsa da ondan önce de kelimenin kökenine, siyasi ve dini boyutlarına dair farklı yaklaşımlar ileri sürülmüştür. Pan hareketleri, doğduğu yer olan Avrupa'da ırksal bir karşılık bulurken (panslavizm, pancermenizm gibi) Doğu'ya geldiğinde dini bir mahiyet almıştır. Hilafet kurumu, Panislamizm ve cihat kavramları pek çok araştırmacı için yeni ve heyecan verici bir çalışma alanı sunarken Becker ve Hartmann'ın da metin üretimini artırmıştır. Avrupa menşeli milliyetçilik akımının Osmanlı'daki tezahürlerinin oryantalistlerin çalışmalara nasıl yansıdığı ve ne vechede Alman siyasetinin işine yaradığı bu başlık altında ele alınmıştır.

Kitap, Alman Oryantalizminin tarihi sürecini başlangıcından 1903'te yapımına başlanan Bağdat-Berlin demiryolu hattına gelinceye kadar ki fikri ve fiili buyutuyla anlatmaktadır. Bunu yaparken çağının tarihsel alt yapısını göz önünde bulundurduğu gibi Oryantalizmin uzun soluklu yolculuğuna da bizi davet etmektedir. Son söz olarak, birliğini sağlayalı çok olmamış Almanya her şeyi kendi gelişim ve büyümesine bir araç olarak kullandığı gibi oryantalizmi de bu amaca koşmuştur. Avcı, XX. yüzyılda Alman topraklarından da geçen oryantalizm dehlizine doluşan kavramların şöyle bir karıştırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu

kavramları İslam polemikçiliği, filoloji, teoloji, makyavelizm, pozitivizm, siyasallaşmış bilim, siyasallaşmış oryantliz, milliyetçilik, konsolosluklar ve büyükelçilikler, kurumlar, dernekler, dergiler, kültür, arkeoloji, antropoloji ve Ranke'nin kritik metin yöntemi şeklinde sıralamak mümkündür.

Kaynakça

Avcı, R. (2021). *Alman Oryantalizmi Kurgu ile Gerçek Arasında*. İstanbul: Ketebe Yayınevi.

Meriç, C. (2017). *Bu Ülke* (M. A. Meriç, Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Rukiye ÇEKİÇ,
Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Tarih Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi,
rrukiyeckc@gmail.com,
[ORCID ID: 0000-0002-3629-2610](https://orcid.org/0000-0002-3629-2610).